

Gezi Parkı Olayları ve Model Ülke Türkiye

Araz Aslanlı, QAFSAM Başkanı

Soğuk Savaş'ın sona ermesi birçok ülke gibi Türkiye için de çok sayıda belirsizlikler ortaya çıkardı.

Bu belirsizlikler belirli ölçüde Türkiye'nin iç siyaseti ve ekonomisi, ama daha çok Türk dış politikası ile ilgiliydi. Soğuk Savaş'ın değişmeyen şartlarıyla uyumlu hale getirilmiş dış politikanın yeni dönemde nasıl oluşacağı sorusu ortaya çıkmıştı. Bazılarına göre Türkiye için ciddi fırsatlar ortaya çıkmıştı ve bunlardan yararlanılması gerekiyordu. Bazıları ise riskleri ve Türkiye'nin sorunları ileri sürerek ihtiyatlı olmayı öneriyorlardı.

Bu dönemde en çok dikkat çeken hususlardan birisi de Soğuk Savaş'tan hemen sonra ortaya atılan Türkiye'nin model ülke olduğuna ilişkin görüşlerdi. Türkiye'de ve bağımsızlığına yeni kavuşmuş Türk Cumhuriyetlerinde de destek bulan bu görüşün aslında ABD tarafından ortaya atıldığı da iddia ediliyordu. Türkiye'nin laik Türk-Müslüman ülke imajı ile yeni sistem arayışında olan Azerbaycan ve Orta Asya devletleri için örnek teşkil edebileceği ve bunun da bölgede kalıcı barış ve işbirliği için olanakları artıracığı ifade edilmekteydi. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti ya da AKP) iktidarı ile birlikte buna ilımlı siyasal İslam faktörü de eklendi ve Türkiye'nin daha geniş coğrafya için (yaklaşık tüm İslam dünyası için) model olabileceği hususu vurgulanmaya başlandı.

Peki, Türkiye buna ne kadar hazır ve uygundu? Gerçekten de, Soğuk Savaş'tan sonraki manzarada Türkiye modern, insan haklarına ve özgürlüklere en çok saygı duyan, en demokratik Müslüman devlet (bu ifade ile nüfusunun çoğu kendisini "Müslüman" olarak tanımlayan devletler kastedilmiştir) idi. Tabii ki, eksiklikleri de yok değildi. Öncelikle, Türk demokrasisinin (daha doğrusu cumhuriyetin) kuruluş aşaması bazı tezatlarla sahipti: işgalcilere karşı savaş (Kurtuluş Savaşı) ve rejim değişikliği (hilafetten cumhuriyete geçiş) yaklaşık aynı dönemlerde gerçekleştiği için aslında cumhuriyet halk hareketinin sonucu olarak değil, tek liderin (Mustafa Kemal Atatürk'ün ve az sayıdaki cumhuriyet taraftarının) isteği sonucunda oluşturulmuştu. Yani, yerleştiği bölgede olumlu anlamda örnek teşkil eden, toplumunu ileriye götüren ve diğerleri için (hatta kuzey batısındaki bazı devletler için de) model sayılabilecek sistem aslında toplumun genelinin isteği ile kurulmamıştı. Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında tek kişinin yönetimi, Anadolu ile ilgili planlarını tam gerçekleştiremeyen iki büyük ülke olan İngiltere ve Fransa tarafından desteklenen ayrılıkçı bazı etnik ve dini hareketlerin sert yöntemlerle bastırılması, sistem değişikliği ve diğer nedenler toplumdaki bazı gruplarda sistemin dışında kalma duygusu (ve aynı zamanda rövanş için fırsat bekleme psikolojisi) oluşmasına neden olmuştu.

Diğer yandan Türk siyasi hayatında çok ciddi bir askeri darbe havası mevcuttu. Türkiye'de darbe ihtimali, korkusu ve arzusu ile yaşayanların toplamı nüfusun çoğunluğunu teşkil ediyordu. Bu, Türk demokrasisine gölge düşürmekteydi. Darbeler aynı zamanda çokpartitli siyasal hayata geçildikten sonra

demokratik sistemin işleyişinde defalarca (1960 ve 1980 yıllarında askeri darbe, 1971 ve 1997 yılında darbe teşebbüsü ile iktidar değişikliğinin sağlanması) ara dönemler yaşanmasına neden olmuştu.

Yine de Türkiye’de iktidarın adil ve serbest seçimler yoluyla değiştirilmesi deneyimi bu ülkenin model ülke olarak konumunu güçlendiriyordu. Diğer yandan parlamenter sistemin özelliğinden kaynaklanan koalisyon hükümetlerinin oluşması, hükümetlerin sıkça değişmesi ve seçimlerin de genelde zamanından önce yapılması siyasi istikrarsızlık görüntüsünün oluşmasına neden oluyordu.

Türkiye diğer Müslüman devletler ve bazı Güneydoğu Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında hayli ileride olsa da insan hak ve özgürlükleri ile ilgili durum Batı standartlarının gerisindeydi. Buraya kişisel özgürlüklere ilişkin konular da dahil, azınlık haklarına ya da dini özgürlüklere ilişkin meseleler de... Özgürlüklerin ulusal çıkarlar adına kısıtlanmasına itirazlar nadiren de olsa ihanet olarak kabul ediliyordu.

Model ülke olmak için gerekli olan özellikler arasında yer alan ekonomi açısından da durum da bir yandan olumlu, diğer yandan ise istikrarsız idi. Türkiye liberal ekonomik modeli ile diğer alanlarda olduğu gibi ekonomisi ile de hayli olumlu noktalara sahipti. Ancak sermaye sorunu, Uluslararası Para Fonu (IMF) başta olmak üzere finans merkezlerine bağımlılık ve istikrarsızlık Türk ekonomisinin ciddi eksiklikleri arasındaydı.

Silahlanma imkanları bakımından bazı Müslüman devletlerin gerisinde kalsa da Türkiye askeri gücü ve askeri sistemi bakımından İslam ve Türk dünyası için örnek teşkil edebilecek konuma sahipti. Soğuk Savaş’tan sonra küresel etki gücüne sahip tek güvenlik ittifakı olarak kalan NATO üyesi olması da Türkiye için bir avantajdı. Ama savunma sanayisinin arzu edilen kapasitede olmaması, askeri teknoloji ithalatında özellikle ABD ve İsrail’e aşırı bağımlılık Türkiye için olumsuz noktalar olarak dikkat çekmekteydi.

Türkiye’nin model ülke olarak konumunu güçlendiren en önemli yönlerden biri Türk medyasının durumu idi. Diğerleri ile karşılaştırıldığında medya en başarılı (sırf ideolojik çizgiye sahip olan kitle iletişim araçları mevcut olsa da) alındı. Özgür ve objektif olması, hızlı haberciliği ve diğer boyutlarıyla Türk medyası sadece Müslüman ve Türk dünyası için, uzak doğudan en batıya kadar dünyanın birçok diğer ülkesi için örnek olabilecek düzeydeydi.

AK Parti iktidara gelmeden önce Türkiye yaklaşık olarak böyle bir manzaraya sahipti. AK Partinin iktidarı döneminde Türkiye’nin model ülke imajı uzun süre boyunca sürekli olarak güçlendi. Yasal reformlar, katılımcılığın artması, askeri darbe alışkanlığına karşı direnç ve demokrasinin sürekliliğinin sağlanması yönünde, ayrıca milli ve dini özgürlükler konusunda ciddi adımlar atıldı. Türkiye yumuşak güç olarak kabul edilen medya, sinema vb. alanlarda da bir hayli gelişti. PKK terörü ile ilgili çözüm süreci olarak adlandırılan süreç de tüm eleştirilere ve risklere (hatta Türkiye’yi bölünmeye götürebileceğine ilişkin iddialara) rağmen yakın çevrede Türkiye’nin bu sorunun da üstesinden gelerek daha da güçleneceğine ilişkin görüşlerin ortaya çıkmasına neden oldu.

Son 10 yılda Türkiye ekonomisi de göreceli olarak bir hayli başarılı yol geçti. İktidarın abarttığı olumlu, muhaliflerinin abarttığı olumsuz rakamları bir kenara bırakarak, Türkiye’nin en azından ekonomik istikrarını sağladığını, küresel ekonomik krizlerin yaşandığı aşamaları bile minimum zararla geçtiğini ifade etmek mümkündür.

AK Parti iktidarı döneminde Türkiye dış politikada çok faal bir dönem yaşadı. Özellikle Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı döneminde tartışmalı sıfır sorunlu dış politika anlayışına rağmen çeşitli yönlerde başarı kazanıldı. İnsan merkezli, liberal söyleme sahip olan, adalet vurgusunu ön plana çıkaran dış politika çizgisi dünyada sempati kazandı. Türkiye, özellikle Balkan bölgesinde ve Ortadoğu'da önemli görevler üstlenmeye başladı. Suriye krizine kadar Türkiye'nin bölgesel ve küresel nüfuzunun arttığı genel kabul edilen husustur.

Genel olarak, son 10 yılda Türkiye iç politikası, hukuki reformları, ekonomisi ve küresel iddiaları ile Türk ve İslam dünyası için model ülke konumunu iyice pekiştirdi. Ancak bu aşamada her yıl gittikçe artan sorunlar da vardı. Ak Parti askeri darbe teşebbüslerine direnerek, hatta darbeye ilgili düşünenleri bile etkisizleştirerek demokratik sistemin sürekliliğini sağladı. Ama AK Parti'nin sadece demokratik sistemin değil, iktidarının da sürekliliğini sağlamaya çalıştığına ilişkin eleştiriler de mevcut. Hatta darbe yoluyla iktidarı ele geçiren askerler bile iktidarı kısa süre sonra seçimler yoluyla belirlenmiş hükümetlere teslim etmişler. Ama bazılarına göre şu anda Türkiye'de iki dünya savaşı arasında (kurtuluş savaşından sonra ve cumhuriyetin kuruluşu sırasında) mevcut olan tek partili sistemin karakterine uygun bazı adımlar atılıyor. İktidarın aleyhine olanlar mahkemelerce nihai kararlar verilmeden 5-6 yıl gibi uzun süreler boyunca hapiste tutuluyorken, iktidara yakın olanlar hakkındaki ciddi iddiaların hukuk mekanizmasını harekete geçirmemesi (Deniz Feneri davasında olduğu gibi) ise toplumda tepkiye neden olduğu gibi yurtdışında da Türkiye'nin imajını olumsuz etkiliyor.

Türkiye'de çokpartitli siyasi hayata geçildikten sonra genellikle iç siyasi süreçlere taraf olmayan devlet memurlarının hükümetin adamı gibi hareket etmeye başlamaları, kendi yetkilerini iktidar partisi lehine kullanmaları, hatta bunun seçim süreçlerinde de yaşanması Türkiye'nin model ülke imajına zarar veriyor.

İktidar partisi toplum için hayli yararlı adımını, "hayatın her alanına otoritercesine müdahale" görüntüsü ve "geniş kitlelerin görüşlerini dikkate almak ihtiyacı hissetmeme" söylem ile gölgelemeye başladı. "İçki yasası", 3. köprü'nün ismi ve nihayet Topçu Kışlası olayında yetkililerin açıklamaları, ayrıca dizilerin konuları ve ailelerin kaç çocuklu olmalarına ilişkin açıklamalar da bunu açıkça gösteriyordu.

Özellikle son olaylarda kabarık şekilde ortaya çıkan başka bir sorun da Türk medyasının düştüğü durumdu. Son yıllarda hapishanelerdeki gazetecilerin sayısının artması (nedenleri konusunda iktidar ve muhalefet farklı görüşte olsalar da), iktidar partisinin liderlerinin medya ile ilgili söylemi (Başbakan Erdoğan'ın konuşmalarından: "Ben buradan o medya patronuna 'yazıklar olsun' diyorum. Bu adamları köşe yazarı olarak nasıl tutuyorsunuz?" ve ya "Şimdi bir patron ki kendi yazarlarıyla baş edemiyor. Böyle bir şeyi vatandaşın kabullenmesi mümkün mü?") hatta hükümete yakın medya kuruluşlarında bile eleştiri konusu oldu. Baskılar sonucunda NTV, Milliyet, Hürriyet ve diğer bazı saygın medya kuruluşlarında çalışan bazı araştırmacı gazeteciler işlerinden ayrılmak zorunda kaldılar. Son olaylarda ise Türk medyasının (özellikle televizyonların) uzun süre protestolarla ilgili haber vermemesi ya da nesnellikten uzak şekilde haberler yapması toplumda medyaya ve medya özgürlüğünün kısıtlanmasına yönelik tepkileri artırdı, medya kuruluşlarının ofisleri önünde protesto gösterileri düzenlendi.

Ve nihayet Gezi parkı olaylarında güvenlik güçlerinin sivillere sert müdahaleleri ile ilgili yayılan görüntüler Türkiye'nin imajına olumsuz etkileyen en ciddi etkenlerden birisi oldu. Bu görüntülerin bir kısmının sahte olması, bazı radikal grupların polisi tahrik etmesi, gösterilerin bir kısmının yasadışı olması ve şiddet içermesi, polisin yorgun ve uykusuz olduğuna dair açıklamalar da temel gerçeği değiştirmeye yetmedi: üniformalı ve bazı sivil kıyafetli polisler vatandaşlara karşı hukuka aykırı şekilde şiddet

kullanmışlardı ve telekomünikasyon imkanlarının bu kadar geliştiği bir dönemde iktidardan çekinen Türk medyasının bu konuda objektif habercilik yapmaması Türkiye'nin imajını korumak için yeterli olmamıştı.

Diğer taraftan, önce Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, daha sonra Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın ve daha sonra bizzat Başbakan Erdoğan'ın protestocuları temsilen çeşitli heyetleri kabul etmesi ve bazı hatalardan dolayı özür dilenmesi olumlu gelişmeler olarak dikkat çekti. Türkiye'nin ilginç protesto yöntemleriyle de belli ölçüde yine örnek olabileceği de ifade edilmektedir.

Genel olarak değerlendirecek olursak, Soğuk Savaşın ardından model ülke olarak gösterilen Türkiye AK Parti iktidarı yıllarında bu konumunu daha da güçlendirdi. Ama son yıllarda yapılan hatalar ve bir anlamda da bu hatalarının toplamından kaynaklanan patlama olarak da değerlendirilen Gezi parkı olayları Türkiye'nin imajına ciddi zarar verdi. Gelecek yıllar için gerek ekonomide, gerekse de bölgesel ve küresel meselelerde iddialı olan Türkiye'nin imajla ilgili hangi yöne gideceği yine de önemli ölçüde AK Partinin ve özellikle partinin lideri Erdoğan'ın alacağı kararlara bağlı olacak.

Kaynak: <http://www.1news.com.tr/yazarlar/20130625060103717.html>